

BMMYK Türkiye'nin BMMYK Mülteci Statüsü Belirleme Prosedürü
Standartlarına Uyumunun Değerlendirmesi

Helsinki Yurttaşlar Derneği – Türkiye / Mülteci Destek Programı

Merkezi İstanbul'da bulunan Helsinki Yurttaşlar Derneği–Türkiye (hYd) temel hak ve özgürlükler, barış, demokrasi, çoğulculuk alanlarında çalışmalar yapan, siyasi partiler, hükümet ve devletlerden bağımsız bir sivil toplum kuruluşudur. 1993'te kurulan hYd, Avrupa çapında diğer “Helsinki Yurttaşlar Dernekleri” örgütlerinin oluşturduğu bir ağın içinde yer alır. hYd, yedi yılı aşkın bir süredir mültecilerin haklarını savunmaktadır, 2004'te de Mülteci Hukuki Destek Programı'nı kurmuştur (Refugee Legal Aid Program - RLAP). RLAP, her yıl mülteci statüsü edinebilmek için Türkiye'ye gelen birçok kişiye hukuki destek sağlamak amacıyla bir grup avukat ve insan hakları savunucusu tarafından kurulmuştur. hYd, mülteci savunuculuğu alanındaki çalışmalarını 2006 sonbaharından itibaren genişleterek Mülteci Savunuculuğu ve Destek Programı'nı (Refugee Advocacy and Support Program - RASP) kurmuştur.

RASP, Türkiye'de mültecilere doğrudan hukuki ve psiko-sosyal hizmetler vermenin yanı sıra, yerel sivil toplum kuruluşlarının kapasitelerini geliştirmeyi; iç hukukun ve izlenen politikaların mültecilerin temel insan haklarını gözetmesini sağlamayı amaçlayan savunuculuk faaliyetleri de gösteren tek sivil girişimdir. Programın başlıca amaçları şöyle özetlenebilir: 1) Mültecilere, kendi haklarını savunma gücü kazandıracak şekilde hukuki ve psiko-sosyal hizmetler sunmak; 2) Türkiye'deki mültecilerin durumu ve haklarıyla ilgili olarak toplumun bilincini ve duyarlılığını artırmak; 3) Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarının ve bu alanda çalışanların kapasitelerini artırarak mültecilerin korunmasını sağlamak; 4) uluslararası mülteci ve insan hakları hukukundaki en yüksek standartları yansıtan kanunlar, politikalar ve uygulamaların geliştirilmesi ve uygulanmasını savunmak.

RASP şu alanlarda faaliyet göstermektedir:

- Mültecilere (gözetilindikiler de dâhil olmak üzere) Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği - BMMYK'nın mülteci statüsü belirleme (MSB) prosedürü ve Türkiye'deki idari koşullarla ilgili olarak kapsamlı ücretsiz **hukuki danışmanlık** sunmak;

- İşkence ve travmanın psikolojik etkilerinden mustarip mültecilere, bireysel terapi ve aile terapisi, tıbbi tedavinin ve ilaç kullanımının izlenmesi yoluyla **psikolojik danışmanlık ve rehabilitasyon** sunmak;
- Mülteci topluluklarına, hukuki eğitim seansları, tercüman eğitimi, en fazla konuşulan dillerde yayınlanmış bilgilendirici broşürler de dâhil olmak üzere bir dizi **eğitim aracı** sunmak;
- Türkiye’de bu alanda çalışanlar ve sivil toplum kuruluşlarının mültecilere sunduğu hizmetlerin genişletilmesini ve koordinasyonunu desteklemek; bunun için sivil toplum örgütleri ve bu alanda çalışanlarla birlikte koordinasyon toplantıları ve eğitim faaliyetleri (“uydu kentler”de sivil toplum kuruluşları, mülteciler ve resmi kurumlarının katıldığı üç günlük yoğun atölye çalışmaları da bu faaliyetler arasındadır) düzenlemek;
- “Geçici sığınma prosedürü”, uydu kentlerdeki mültecilerin hayat koşulları, gözaltındaki ve geçiş bölgelerindeki mültecilerin iltica prosedürüne erişimiyle ilgili olarak Türkiye devletinin uygulamalarını izlemek ve rapor etmek;
- BMMYK Ankara bürosunun MSB prosedürünü izleyip rapor etmek ve BMMYK’nın kendi hukuki kuralları ile prosedürel standartlarına uygunluğunu değerlendirmek;
- Mültecilerin korunmasıyla ilgili en yüksek uluslararası standartları gözetken yasal düzenlemeleri ve uygulamaları benimseyip uygulamaları için devlet yetkilileri ve kurumlarıyla lobi faaliyeti yürütmek;
- Ulusal ve uluslararası medyaya ulaşarak, mültecilerle ilgili kritik meselelerde basın bültenleri yayınlamak, kampanyalar düzenleyerek, Mültecilerin Sesi (Refugee Voices) –mültecilerin yazılarının, saha araştırmalarının ve konferans sunumlarının yer aldığı üç ayda bir yayınlanan bülten– çıkararak, Türkiye’deki mültecilerin konumuna dair bilinci yükseltmek.

Arka plan

Her yıl dünyanın dört bir yanında 40’ı aşkın ülkeden binlerce insan mülteci statüsü elde edebilmek için Türkiye’ye gelmektedir. Türkiye, 1951 Mülteci Sözleşmesi’ne “coğrafi sınırlama” getirdiği için, sadece Avrupa’daki ülkelere mülteci statüsü vermektedir. Başvuruların büyük bir kısmını oluşturan, Avrupalı olmayan kişiler tarafından yapılmış sığınma başvuruları ise Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin Ankara Bürosu (BMMYK–Ankara Bürosu) tarafından değerlendirilmektedir. Eylül 2005’e

kadar, BMMYK'nın "Mülteci Statüsü Belirleme" (MSB) usulüyle ilgili kamuoyunun bilgisine açık standartlar bulunmamaktaydı. Bu eksiklik, BMMYK'nın sığınma başvurularını değerlendirirken kullandığı standartlar konusunda avukatlar, mülteciler ve diğer ilgili kişilerin karanlıkta olduğu anlamına geliyordu. Sonuçta, BMMYK çalışanlarının bu standartları her zaman uygulayıp uygulamadıklarını belirlemeyi de imkânsız kılıyordu.

BMMYK Eylül 2005'te *BMMYK Yönetimi Mülteci Statüsü Belirleme'de Prosedüre dair Standartlar*'ı yayınlamaya kurumsal şeffaflık yönünde önemli bir adım atmıştır. MSB prosedürüne dair detaylı bir kılavuz niteliğindeki *Standartlar*, BMMYK'nın prosedürüyle ilgili açıkça bilgi vererek mültecileri ve onları savunanları güçlendirmiştir. Daha geniş bir anlamda, *Standartlar*, BMMYK'nın bir yanda mülteci statüsü belirleme rolü ile birlikte, diğer yanda MSB yapan hükümetleri denetleme rolünü uzlaştırabilmesi yolunda önemli bir adımdır.

Raporun Hedefleri

Kaleme aldığımız bu rapor, BMMYK Ankara Bürosunun *Standartlar*'ın belli kısımlarına uyumunu değerlendirmeyi ve ilgili yerlerde tavsiyelerde bulunmayı amaçlamaktadır. BMMYK'nın performansını değerlendirirken, pratikteki uygulamalardan *Standartlar*'da tavsiye edilenin altında kalan, bunları karşılayan ya da bunlardan daha iyi olanların altını çizmeyi umuyoruz. Uyumda ciddi açıklar belirlediğimiz durumlarda, bu açıkların mülteci statüsü edinmek için başvuruda bulunanlara etkilerini vurgulamayı, ayrıca somut ve uygun tavsiyelerde bulunmayı hedefliyoruz.

Bulgularımız ve tavsiyelerimiz sadece BMMYK'ya değil, Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı'na da faydalı olacağı düşüncesiyle hazırlanmıştır. İçişleri Bakanlığı, BMMYK kararını bekleyen mültecilere, Türkiye'de "geçici mülteci statüsü" verme amacıyla kendi MSB prosedürünü daha fazla uygulamaktadır. Ayrıca, İçişleri, Türkiye 1951 Mülteci Sözleşmesi'ndeki coğrafi sınırlamayı kaldırdığı zaman, hatta belki bundan daha önce, BMMYK'nın yaptığı MSB işlemlerini kendi üstüne alacaktır.¹ BMMYK, İçişleri çalışanlarını eğitirken, her iki kurumun da şu anda uygulanan sistemde BMMYK kriterlerine uyan ve uymayan alanları belirlemeleri önem taşımaktadır.

Bu raporda, BMMYK Ankara Bürosu'nun uygulamalarının uluslararası MSB standartlarına veya BMMYK'nın hükümete sunduğu tavsiyelere uygunluğunun değerlendirilmesi

¹ Lütfen bakınız *Türkiye İltica ve Göç Eylem Planı* (17 Ocak 2005), Madde. 4.13.

hedeflenmemiştir. Her ne kadar böyle bir analize ihtiyaç duyulsa da, bu raporun kapsamının dışında kalmaktadır.

Yöntem

Bu rapor *Standartlar*'da listelenen, aşağıda sıralanmış dokuz hak alanını inceleyecektir:

- Bilgiye erişim
- Tercümanlara erişim
- Mülakat hakkı
- MSB mülakatı sırasındaki tutum
- Danışmanlık hizmetlerine erişim hakkı
- Hassas grupta bulunan başvuru sahiplerinin hakları
- Reddedilme nedenlerine erişim hakkı
- Temyiz hakkı
- Seri bir prosedüre erişim hakkı

Tüm bu alanlar için incelenen hakkı açıklayacak, tavsiyelerde bulunacak ve BMMYK Ankara Bürosu'nun bunlara uygunluk derecesini aşağıdaki şekilde değerlendireceğiz:

- A *Standartlar*'a Tamamen Uygun
- B *Standartlar*'a Kısmen Uygun
- C *Standartlar*'a Uygun Değil

Bu raporda analiz edilen hakları incelemekte kullanılan veriler Helsinki Yurttaşlar Derneği – Türkiye Mülteci Savunuculuk ve Destek Programı (hYd) çalışanları ve stajyerleri tarafından toplanmıştır. Bu raporu oluştururken kullanılan bilgiler şunlardan oluşmaktadır:

- hYd çalışanlarının müvekkillerini MSB mülakatında temsil ederken aldığı notlar
- hYd çalışanlarının müvekkilleri adına BMMYK'ya sunduğu hukuki savunmalar
- hYd çalışanlarının müvekkiller ile yaptığı görüşmeler sırasında tuttuğu notlar
- Hizmet alanların dosyalarında yer alan, randevu fişleri de dâhil olmak üzere diğer ilgili bilgiler
- BMMYK'nın hYd'ye her ay iletildiği dosya durumu listeleri

Analiz etmek için seçilen alanlar, yeterli veriye sahip olduğumuz konular ile sınırlıdır. İlgili veriye sahip olmadığımız hükümlere (örn; iç işletim mekanizmaları) değinilmemiştir. Bu raporun tamamında hizmet verdiğimiz kişilerin kimlik bilgilerinin gizliliği korunmuştur. Bu raporda incelediğimiz veriler, *Standartlar*'ın yayınlanması sonrası döneme aittir.

BMMYK'nın Rapor Değerlendirmesi ve Yorumları

Bu rapor yayınlanmadan önce BMMYK Ankara Bürosu'na sunulmuştur. BMMYK Ankara Bürosu'nun yorumları incelenen alanlara dengeli bir bakış sunması amacıyla, rapora değiştirilmeden eklenmiştir.

Bulguların Özeti

BMMYK Ankara Bürosu'nun, Standartlar'da getirilen düzenlemelere tatmin edici bir uyumu gözlenmektedir. Şurası önemli bir noktadır ki, diğer BMMYK bürolarının tersine, BMMYK Ankara hYd'nin müvekkillerinin reddedilmeleriyle ilgili ayrıntılı gerekçeleri paylaşmaktadır. Fakat kararlarla ilgili bekleme süresi konusunda uyumda çok ciddi bir eksiklik gözlenmekte, ilk karar için sekiz ay ila iki yılı aşkın bir süre beklenebilmektedir. Aslına bakılacak olursa, MSB süreci Standartlar'ın yürürlüğe girmesinden bu yana uzamıştır. Uzun bekleme süreleri zarfında, başvuru sahipleri Türkiye devletinden çok sınırlı bir sosyal destek aldığı, işgücü piyasasına anlamlı bir erişime sahip olmadığı için, bu durum başvuru sahipleri üzerinde yıkıcı etkilere sebep olmaktadır. İşkence ve travma mağdurlarının belirlenmesi ve bu vakalara öncelik verilmesinin bir türlü sağlanamaması, bazı statü belirleme görevlilerinin zaman zaman yıldırıcı sorgulama tekniklerine başvurması da diğer kaygılarımız arasındadır.

Aşağıda görüleceği üzere BMMYK Ankara Bürosu, danışmanlık hizmetlerine erişim, görüşmeye alınma ve temyiz hakları ile ilgili olarak *Standartlar*'a tam uyum gösterirken; bilgiye ve tercümanlara erişim, MSB mülakatı sırasındaki tutum, hassas grupta bulunan başvuru sahiplerinin hakları ve ret nedenlerine erişim hakları kapsamında *Standartlar*'a kısmi uyum göstermektedir. Seri bir prosedüre erişim hakkı bağlamında ise yukarıda da belirtildiği üzere, *Standartlar*'a ciddi uyumsuzluk göstermektedir.

Ha k	Uygunluk	Yorum	Tavsiye	BMMYK Ankara Bürosu
Bilgiye Erişim	B	Bilgi, "verilebileceği en kısa sürede" verilmemekte, BMMYK'nın MSB prosedürüyle ilgili bilgiyi kapsamamakta, Türkiye'de uyulması gereken idari koşullarla sınırlı tutulmaktadır.	Mülteci başvurusunda bulunanlara – gözaltındakiler de dahil- kayıt sırasında veya öncesinde hem BMMYK'nın hem Türkiye'nin gerekli gördüğü koşullarla ilgili broşürler sunulmalıdır.	Türk yetkilileri ile ortak hazırlanan broşürler, prensipte sığınmacılarla ilk temasta hem Türk yetkilileri hem de BMMYK tarafından verilmektedir. Sığınmacılar, BMMYK bürosunu ilk ziyaretlerinde çalışanlardan danışmanlık da almaktadır. Bilgilendirme işlemlerinin, sınırlarda daha geniş çaplı olması gerektiğine katılıyoruz.

Tercümanlara Erişim	B	Çok rastlanmayan dilleri konuşan tercümanlar bulamamak yanlış anlaşılmalara ve gecikmelere sebep olmaktadır. Kadın tercümanlar her zaman bulunmamaktadır. Başvuru sahipleri, tercümanları şikâyet etme hakları olduğu konusunda bilgilendirilmemektedir.	Kalifiye tercümanlar eğitmek ve işe almak için daha fazla kaynak aktarılmalıdır. Mültecilik başvurusunda bulunanlar, ancak başka bir seçenek olmadığı durumlarda, önce eğitim ve danışmanlık verilmesi şartıyla tercüman olarak kabul edilmelidir. Başvuru sahipleri, tercümanları şikâyet etme hakları olduğu konusunda bilgilendirilmelidir.	Her iki cinsiyetten de kalifiye tercümanlar eğitebilmek ve işe alabilmek için daha fazla kaynak ihtiyacı gerektiğine katılmaktayız. Başvuru sahibi kişiler, BMMYK ile etkileşimlerinin her aşamasında kullanabilecekleri "şikâyet" prosedürü hakkında bilgilendirilmektedirler.
Danışmanlık Hizmetlerine Erişim	A	BMMYK bürolarında, hukuken temsil edilmek her zaman mümkündür. Temsilciler, kapanış konuşması yapabilir ve görüşmenin ilgili anlarında görüşmeye dâhil olabilirler.	Bu konuda ilgili haklara uyum sürdürülmeli. Gözaltındaki başvuru sahipleri, mümkün olduğunda hukuki temsilcilere erişebilmeli.	BMMYK gözaltındaki başvuru sahiplerine erişebilmek için sistematik olarak çalışmakta ve hYd'yi de bu konuda desteklemektedir. BMMYK erişim talebinde bulunsa da; bu her zaman kabul edilmemektedir. Erişim, havaalanlarının uluslararası geçiş bölgelerindeki sığınmacılara hiçbir zaman sağlanmamaktadır.
Mülakat Hakkı	A	Tüm asıl başvuru sahipleri statü belirleme görevlileri ile görüşebilmektedir.	Bu konudaki uyum devam ettirilmelidir.	Eşlerin iddiaları da değerlendirilmektedir.

Mülakat Sırasındaki Davranışlar	B	Mülakatlar sırasındaki bazı sorgulama biçimleri saldırgan ya da uygunsuz olabilmekte, bu da yanlış anlaşılmalara sebep olup tamamlayıcı mülakat veya teyiz ihtiyacı doğurabilmektedir. Travma ve işkence mağdurları bazen fark edilmemektedir. Kimi zaman, tutarsızlıklar mülakat sırasında aydınlatılmamakta ve bu da başvuru sahiplerinin güvenilir olmadığı yönünde kararlar çıkmasına sebep olmaktadır. Statü belirleme görevlileri bir taraftan mülakat yaparken, diğer taraftan konuşulanları kaydetmek zorunda oldukları için transkripsiyonlarda bazen hatalar olabilmektedir. Karar verme takvimi çok seyrek açıklanmaktadır.	Statü belirleme görevlileri travma ve işkence mağduru kişileri tanıyabilme ve sorgulama teknikleri üzerine güncelleştirilmiş eğitimlere tabi tutulmalıdır. Mülakatlar ya ses bandına kaydedilmeli ya da resmi tutanak 3. bir kişi tarafından tutulmalıdır. Başvuruda bulunanlar ya da onların temsilcileri mülakatın ses kaydının ya da tutanağının tamamını dinleme ya da okuma hakkına sahip olmalıdır. Mülakatın sonunda, başvuru sahibine kararın verilmesi için gereken süreye dair gerçekçi bir bilgi verilmelidir.	BMMYK sorgulama teknikleri ile travma ve işkence mağduru kişilerin nasıl fark edileceği konusunda tüm birimlerdeki ana personele eğitim verilmesi için Türkiye İnsan Hakları Vakfı ile anlaşmıştır. Mülakatların sesli olarak kayıt altına alınması ya da resmi tutanağın 3. bir kişi tarafından tutulması gerektiği konusunda hem fikiriz. Görüşmeyi yapan statü belirleme görevlisinin, aynı zamanda tutanak da tutmasının görüşmenin kalitesini olumsuz etkilediği konusunda BMMYK Türkiye görevlileri kişisel olarak hem fikir olsalar da, bu konu genel merkezdeki yetkililerin kararlaştırabilecekleri bir meseledir. Prensip, başvuru sahipleri ve temsilcilerinin görüşme kaydı veya tutanağının tamamını görmeye hakları olduğu konusunda hem fikiriz, ancak, bugüne kadar, MSB prosedürü uygulayan saha çalışanları tutanakların paylaşılmasını engelleyen 2002 Gizlilik Notası ile bağlanmıştır. Kaynakların ve kapasitenin el verdiği ölçüde, görüşmenin sonunda başvuru sahibine ne zaman yanıt alabileceğine dair gerçekçi bir bilgi vermenin gerekliliğine katılmaktayız.

Hassas Grupta Bulunan Başvuru Sahiplerinin Hakları	B	Özel ihtiyaçları olan tüm başvuru sahipleri – örneğin, işkence ve travma mağdurları– “hızlandırılmış mülteci statüsü belirleme prosedürü”ne alınmamaktadır. Ayrıca bu kişiler, prosedüre girdikleri andan itibaren en kısa sürede belirlenmiyorlar. Çocuk başvuru sahiplerine öncelik verilmektedir, ancak kendilerine BMMYK mensubu olmayan bir veli/koruyucu tayin edilmemektedir. BMMYK Ankara Bürosu, Türk yetkilileri yaş belirleme testleri ve akıl sağlığı değerlendirmelerini <i>Standartlar’a</i> uygun bir şekilde yaptırmaları için ikna çabasıdadır.	İşkence ve travma yaşamış kişileri belirleyebilmek için daha etkili mekanizmalar kullanılmalıdır. Hassas grupta yer alan başvuru sahiplerinin hepsinin değerlendirme süreçleri hızlandırılmalıdır. Başvuru yapan kişinin iddiasının herhangi bir kısmının devlet yetkilileri tarafından değerlendirildiği durumlarda –yaş belirleme ya da akıl sağlığı değerlendirmesinde olduğu gibi– BMMYK (ve hYd de dâhil olmak üzere diğer STKlar) ısrarla müdahale ederek değerlendirmelerin <i>Standartlar’a</i> uygun yapılmasını sağlamalıdır.	İşkence ve travma yaşamış kişileri belirleyebilmek amacıyla daha etkin mekanizmalar uygulamaya konmaktadır. Lütfen, yukarıda, Türkiye İnsan Hakları Vakfı ile birlikte düzenlenmesi planlanmış eğitim ile ilgili yoruma bakınız. Buna ek olarak, genel merkez, MSB prosedürü uygulayan saha bürolarını, İstanbul Protokolü’nde yer alan kılavuzu referans almaya teşvik etmektedir. Teoride, güvenlik riski taşıyan tüm başvuru sahiplerinin değerlendirme süreçleri elden geldiğince hızlandırılmaktadır; bazı dosyalar bir veya iki gün içinde cevaplanmıştır. Beklemede olan dosyaların sayısı ve insan kaynakları göz önünde bulundurulduğunda, tüm dosyalar istenildiği gibi hızlandırılmamaktadır.
Rededilme Nedenlerine Erişim	B	Başvuru sahipleri (çocuklar hariç), temyize gitmek veya ret kararına anlamlı bir cevap vermek arasında bilinçli bir seçim yapmalarına yetecek bilgiyi vermeyen, sadece ret nedenine göre belli bir kutucuğun yanına işaret konan standart formlar almaktadırlar. hYd detaylı ret nedenlerine ulaşabilmektedir, ancak bunu sadece hizmet verdiği kişiler için yapabilmektedir. Çocuklar, içinde işaretleme kutucuklarının veya reddedilme nedenlerinin bulunmadığı ret mektupları almaktadırlar.	Tüm başvuru sahiplerine ya detaylı ret nedenleri ya da bunların bir özeti verilmelidir. Ret gerekçelendirmeleri başvuru sahibinin anladığı bir dilde sunulmalıdır. Başvuru sahibinin okuma-yazma bilmediği ya da ret gerekçelerinin uygun bir dilde yazılmadığı durumlarda, bir BMMYK tercümanı reddedilmiş başvuru sahibine değerlendirme formunu okumalıdır. Gerekli danışmanlık sağlanabildiği sürece, çocuklar da reddedilme nedenlerine ulaşabilmelidir.	Prencipte hemfikiriz; ancak büro şu an bunu gerçekleştirebilecek kapasiteye sahip değil.
Temyiz Hakkı	A	Reddedilmiş tüm başvuru sahipleri temyize gidebilir. Temyiz değerlendirmeleri, ilk değerlendirmeyi yapan BMMYK çalışanından başka biri tarafından yapılmaktadır. 30 günlük başvuru süresi sınırlaması esnek bir şekilde uygulanmaktadır.	Uyum sürdürülmelidir.	Temyiz başvuruları ayrı bir temyiz birimi tarafından değerlendirilmektedir. Dosyalar, ayrıca tekrar açılabilir; ancak bu otomatikman gerçekleşmez ve ancak kıdemli bir koruma memuru tarafından incelenir.

Hemen ve Hızlı bir Prosedüre Erişim Hakkı	C	Başvuru sahipleri, kayıt tarihlerinden ilk mülakatlarına kadar, <i>Standartlar</i>'da belirtilen 6 aylık sürenin çok üstünde, bir yıl kadar bekleyebilmektedir. Çoğu başvuru sahibi, bir karar için, <i>Standartlar</i>'da belirlenmiş, bir-iki aylık sürenin yerine, bir karar için bir ila iki yıl bekleyebilmektedir. <i>Standartlar</i>'ın yayınlanmasından itibaren bekleme süreleri artmıştır. Başvuru sahipleri ne zaman bir cevap alacaklarına dair nadiren bilgilendirilir. Başvuru sahipleri kararların gecikeceğinden hiçbir zaman haberdar edilmez.	BMMYK Haziran 2007'de birikmiş dava yükü ile ilgilenebilmek için üç yeni personeli işe almış ve dava durumu hakkında bilgi veren "sonuçlar" web sayfasını yayınlamaya başlamıştır. Kaynaklar müsait olduğunda, BMMYK Ankara Bürosu gerekli çalışanları işe almaya devam etmelidir. Mülteci başvurusunda bulunan kişilerin Türkiye'deki sosyal ve ekonomik durumları göz önünde bulundurulduğunda, başvuru sahipleri kayıt yaptırdıkları süreden ilk mülakatlarına kadar en fazla altı ay, karar içinse en fazla üç ay bekletilmelidir. Kararın geç verileceği durumlarda, başvuru sahiplerine kararın verilmesi ile ilgili gerçekçi bir zaman tahmini sunulmalıdır.	Tespitler doğrudur. BM Gönüllü çalışanlarından üç kişi işe alınmış ve menşei ülke araştırması ile hukuki analiz için geçici destek sağlanmıştır. Sürecin her aşamasında birikmiş olan dosyaların sayısı 31 Aralık'ta 3555 iken, Ağustos 2007 itibarıyla bu sayı 3036'ya indirilmiştir. Bu azalma, geçtiğimiz yıl içinde Iraklı sığınmacıların sayısındaki ciddi artışla birlikte yeni dosya sayısının çoğalmasından dolayı, çok ciddi bir azalmadır. Birikmiş dosya sayısındaki azalmanın devam edeceğini umuyoruz BMMYK, sığınmacı ve mültecilerin uydu kentlerde kayıt yapmalarının onlar için makul olmayan bir külfet olduğunun farkında olup bu konuyu yetkililer ile görüşmüştür. Fakat, herhangi bir alternatifin bulunmadığı mevcut durumda, BMMYK bürosu, 26 kente dağılmış bir dosya yükünü yönetmenin pratik zorluklarını aşmaya çalışırken; sığınmacılara Türkiye'deki ilgili mevzuata uymalarını tavsiye etmelidir.

1. Bilgiye Erişim

Standartlar, Mülteci Statüsü Belirleme süresinde bazı bilgilerin mültecilere “MSB süreci içerisinde olabildiğince erken ve MSB mülakatından önce” (bölüm 3.1.3) verilmesini söyler.

Bu bilgiler şunlardır:

- Mülteci statüsü ve aile birliği (türev) statüsü için gerekenler
- Sürdürülebilir çözümlerin sınırları, tanınmanın sonuçları, sığınılan ülkenin yasaları gibi mülteci ve sığınmacıların hakları, sorumlulukları.
- Başvurma prosedürleri, temyiz prosedürü ve farklı etaplardaki yardım referansları ve gerekli olabilecek ek dökümanlar
- Aile üyelerinin kaydı için prosedürler ve refakat eden aile üyelerinin kendi mülteci statüsü başvuruları için ayrı dosya açtırma hakları
- BMMYK gizlilik kuralları
- Görüşmeyi yapan kişilerin başvuru sahibiyle hemcins olmasını isteme hakkı
- Şikâyet prosedürleri ile ilgili bilgi

Uyum derecesi: B – *Standartlar*’a Kısmi Uyum

Analiz: BMMYK Ankara genellikle bilgileri yazılı değil sözlü sağlar ve normalde *Standartlar*’ın gerektirdiği gibi mülakattan önce veya “olabildiğince erken” değil de MSB mülakatı gününde verir. Başvuru sahiplerine kayıt sırasında bilgilendirici broşürler sunulmaya başlanmıştır, ama bu broşürler İçişleri Bakanlığı ile birlikte hazırlanmaktadır ve BMMYK’nın MSB prosedürüyle değil, Türkiye’de uyulması gereken idari koşullarla ilgili bilgi verir. Başvuru sahipleri mülteci statüsü kriterleri, aile birliğiyle ilgili prosedürler, sürdürülebilir çözüm politikaları, gizlilik kuralları veya şikâyet prosedürlerinin varlığı konusunda her zaman bilgilendirilemiyor.

Tavsiyeler: BMMYK, mültecilik için başvuranlara kayıt sırasında veya öncesinde – BMMYK’yla temasa geçtikleri anda– bilgilendirici broşürler sağlamalıdır. Broşürler Türkiye’de uyulması gereken idari koşulların yanı sıra, BMMYK’nın MSB prosedürünü de açıklamalıdır. Bilgiler yaygın mülteci dillerinde olmalıdır (Farsça, Arapça, Somalice, İngilizce, Fransızca, Amharik, Tigrinya, Tamil ve Sinhalese). Broşürler, Yabancılar Şubesi misafirhanelerinde ve polis karakollarında bulunan potansiyel mültecilere de ulaştırılmaya çalışılmalıdır.

BMMYK Ankara Bürosu Yorumları: Uygulamamız, bilgileri olabildiğince erken sunmak yönündedir. Türk yetkilileri ile ortak hazırlanan broşürler, prensipte sığınmacılarla ilk karşılaşıldığında, hem Türk yetkilileri hem de BMMYK tarafından verilmektedir. Sığınmacılar, BMMYK bürosuna ilk ziyaretlerinde çalışanlardan danışmanlık da almaktadır. Sınırlarda bilgi dağıtımının daha geniş olması gerekliliğine katılmaktayız. Mülteci statüsü kriterleri, aile birliğini sağlamaya yönelik prosedürler, kalıcı çözüm politikaları, gizlilik kuralları ve şikâyet mekanizmalarının varlığı konusunda sistematik olarak bilgi verilmelidir ve bizim bilgimiz dâhilinde bu bilgiler verilmektedir. Bu bilgilerin sürekli verildiğini garantilemek için daha detaylı değerlendirmeler yapılması gerekebilir. BMMYK'nın kendi bilgi broşürleri tercüme aşamasındadır.

2. Tercümana Erişim

Standartlar, mülteci statüsü için başvuruda bulunanların “MSB sürecinin her aşamasında eğitilmiş uzman tercümanların hizmetine erişimini” öngörür (bölüm 2.5.1). Ayrıca, büroların başvuru sahibi kadınlara kadın tercüman sağlaması için “her türlü çabayı” göstermelerini de gerekli kılar. Endişesi olan başvuru sahipleri, söz konusu tercüman hakkında şikayette bulunabilmeli ve şikayetlerinin gizli kalacağını bilmelidir (bölüm 2.5.1). Ancak ve ancak BMMYK'nın bir tercümanının olmaması halinde başvuru sahiplerinin kendi tercümanlarını kullanmalarına izin verilecektir (bölüm 2.5.1). Kalifiye olmayan ve BMMYK'nın eğitmediği mülteci ve sığınmacı tercümanlar, başvuru sahibiyle başka iletişim yolu olmadığında tercüme yapacaklardır ve sadece ilk kayıt süresince hizmet verecektir (bölüm 2.5.2). Hukuki danışmanların tercümanlık yapması yasaktır (bölüm 2.5.2). *Standartlar* 'a göre “Başvuru sahibinin dilinin kullanımıyla ve şivesiyle alakalı değilse” tercümanlar güvenilirlik değerlendirmesine ya da karar aşamasına katılamaz (bölüm 2.5.4).

Uyum derecesi: B – *Standartlar* 'a Kısmi Uyum

Analiz: BMMYK Ankara, başvuru sahiplerinin çoğunun konuştuğu dillerin dışındaki dillerde, genellikle kalifiye tercüman hizmeti sunmuyor. *Standartlar* 'a göre BMMYK, başvuru sahibinin kendi tercümanını getirmesine izin vermelidir. Fakat çoğu zaman tercümanın kendisi de mülteci statüsü beklediği için tercümanlıktan diskalifiye edilir. Sonuçta ortaya iki farklı senaryo çıkıyor: Başvuru sahipleri ya taleplerini başka bir dilde sunuyorlar ki bu iletişim kopukluğuna yol açıyor ya da BMMYK görevlisiyle konuştukları ortak bir dil yoksa, talepleri belirsiz bir süre sonraya erteleniyor. (örn.; Peulh ve Ibo dillerinde konuşan çok fazla

başvuru sahibi olduğu halde, bu dilleri konuşan tercüman olmadığı için dosyaları donduruluyor).

Ayrıca, *Standartlar*'ın yürürlüğe girmesinden sonra, ana mülteci dillerini konuşan kalifiye tercümanların hazırda bulunmasında da düzensizlikler görülmüştür. Bazı BMMYK “statü belirleme görevlileri” Farsça ve Arapça konuştuğu için, bu dillerde tercüman açığına pek rastlanmıyor. Fakat kalifiye olup gerekli eğitimden geçmiş bir Fransızca tercümanın olmadığı durumlara birçok kez rastlanmıştır. Ayrıca, yakın zamana dek, Somali dili konuşan kadın tercüman yoktu, bu da kritik bir açıktı çünkü Somalili kadınların iddialarının çoğu cinsiyete dayalı şiddet vakaları içeriyordu. Buna ek olarak, başvuru sahiplerinin çoğu tercümanı şikâyet etme hakları olduklarını bilmemektedir. Fakat olumlu bir nokta olarak şunu belirtmek gerekir ki, hYd hukuk danışmanlarından hiçbir mülakat esnasında tercümanlık yapmaları istenmemiştir. Görünürde, tercümanların güvenilirlik kararına ve mülteci statüsüne karar verme aşamasına katılmalarına da izin verilmemektedir.

Tavsiyeler: Başvuru sahibinin anlamlı bir MSB prosedürüne erişim hakkı, BMMYK'nın mülteci statüsü için başvuruda bulunmuş olanları tercüman olarak işe alırkenki güvenlik ve idari endişelerden daha önemli olmalıdır. BMMYK tercümanı mevcut olmadığı hallerde, başvuru sahibinin de izin vermesi durumunda, sığınmacı ve mültecilerin dikkatlice yol gösterilip eğitildikten sonra “*ad hoc* (geçici)” olarak tercümanlık yapmalarına izin verilmelidir. Ayrıca yeterli sayıda eğitilmiş kalifiye tercüman bulundurmak için kaynak sağlanmalı ve/veya çaba sarf edilmelidir. Özellikle ana mülteci dillerini konuşan kadın tercümanların mevcut olmasına da dikkat edilmelidir. Başvuru sahipleri tercümanı şikâyet etme hakkı ve bunu nasıl yapacakları konusunda en kısa zamanda bilgilendirilmelidir.

BMMYK Ankara Bürosu Yorumları: “BMMYK... genellikle kalifiye tercüman hizmeti sunmuyor” yorumu bir bakıma abartılıdır. Özellikle de Peulh, Ibo ve Tamil gibi dillerde kalifiye tercüman bulmanın cidden zor olduğu göze alınırsa... Ancak yoğunlukta olan mülteci dillerine bakıldığında, yani Arapça, Farsça, Kürtçe, Tigrinya, Amarik ve Somali (lehçeleri dâhil olmak üzere), BMMYK'nın kalifiye ve gerekli eğitimden geçmiş tercümanları bulunmakta, hatta bazı durumlarda bu dilleri ana dili gibi konuşan statü belirleme görevlileri bulunmaktadır. BMMYK kalifiye kadın tercüman bulabilmek için aktif olarak çalışmaktadır fakat Türkiye’de Somalili kalifiye kadın tercüman bulma sıkıntısını aşmak zordur, özellikle de BMMYK'nın sığınmacı veya ret almış sığınmacıları tercüman olarak kullanma konusundaki kısıtlamaları göz önüne alındığında. Statü tanınmış mülteciler tercüman olarak

işe alınabilmektedir ve alınıyor da. Her iki cinsiyetten de kalifiye tercümanlar eğitebilmek ve işe alabilmek için daha fazla kaynağa ihtiyaç olduğuna katılıyoruz. Başvuru sahipleri, BMMYK ile etkileşimlerinin her aşamasında kullanabilecekleri “şikâyet” prosedürü hakkında bilgilendirilmektedir.

3. Danışmanlık Hizmetlerine Erişim hakkı

Standartlar, sığınmacıların hukuki danışmanlık ve temsil hizmetlerinden faydalanmalarına izin verir (bölüm 4.3.3). Başvuru sahipleri, standart bir izin formu doldurduklarında, hukuki temsilcileri onlara mülakatta eşlik edebilir. Temsilci mülakatın sonunda kısa yorumlar yapabilir. *Standartlar*’a göre “mülakatın kapanış bölümünde sunulması halinde düzeltilemeyecek prosedürel hataların kalacağı” haller dışında yasal temsilci mülakata müdahale edemez (bölüm 4.3.3). BMMYK, mülakata eşlik edecek yasal temsilcilerin avukat olması şartını koymaz. Ama, avukat olmayanların mülteci hukuku ve MSB mülakatı konusunda “çalışma bilgisi”ne sahip olması, sığınmacılarla çalışma tecrübesinin olması ve başvuranın iddiası hakkında bilgili olması gerekir (bölüm 4.3.3). BMMYK’nın politikaları, BMMYK MSB prosedürleri sırasında yasal temsilciliğin düzenlenmesi konusunda büroların bir akreditasyon sistemi geliştirmesine izin verir.

Uyum derecesi: A –Standartlara tam uyum

Analiz: hYd, Ağustos 2004’ten beri MSB mülakatlarını gözlemlemek ve müvekkilleri temsil etmek üzere hukuki danışmanlarını BMMYK Ankara Bürosu’na göndermektedir. BMMYK Ankara Bürosu hYd’nin MSB mülakatları esnasında hukuki temsil sağlama talebini hiçbir zaman reddetmemiştir.² BMMYK Ankara Bürosu, hukuki temsilin düzenlenmesi ile ilgili akreditasyon sistemini uygulamamakta, fakat müvekkilin vekâlet anlaşmasını imzalamış olmasını zorunlu kılmaktadır. BMMYK statü belirleme görevlileri mülakat sonunda hYd temsilcilerinin kısa açıklamalarda bulunmalarına ve varsa yanlış anlaşılmaları düzeltmelerine izin vermektedir.

Tavsiyeler: Uyum sürdürülmelidir. Fakat bununla birlikte, hYd hukuki danışmanlarına gözaltında tutulan müvekkilleriyle yaptıkları mülakatlar için de temsil hakkı tanınmalıdır. *Standartlar* bu koşullarda temsil hakkını tanımaktadır, fakat bununla birlikte, gözaltı durumunda hukuki temsil, mülakatları gözlemleyen ya da gerçekleştiren İçişleri Bakanlığı

² Ancak BMMYK kısa süre önce, İçişleri Bakanlığı ile olası bir anlaşmazlığı önlemek için, bir hYd hukuki danışmanından bir çocuk müvekkilini temsil etmemesini rica etmiştir.

görevlilerinin bu konuda bilgilendirilmesini sağlayacak ve BMMYK'nın da her koşulda başvuru sahibinin hukuki danışman hakkını desteklediğini gösterecektir.

BMMYK Ankara Bürosu Yorumları: BMMYK gözetimindeki başvuru sahiplerine erişebilmek için sistematik olarak çalışmakta ve hYd'yi de bu konuda desteklemektedir. BMMYK gözetiminde tutulan başvuru sahiplerine devamlı erişim talebinde bulunsa da; bu her zaman kabul edilmemektedir. Havaalanlarının uluslararası geçiş bölgelerindeki sığınmacılara erişim hiçbir zaman mümkün kılınmamaktadır.

4. Mülakat hakkı

Standartlar'a göre "asıl başvuru sahipleri", "MSB mülakatı sırasında iddialarını kalifiye bir statü belirleme görevlisine bizzat sunma fırsatına" sahiptir. Ve "mülteci statüsünün tanınması iddiası hiçbir koşulda ilk safhada ve iddianın sadece kağıt üzerinden incelenmesi ile belirlenemez" (bölüm 4.3.1). Buna ek olarak, *Standartlar* iddiaların "sadece belgelerin değerlendirilmesi" sonucunda "açıkça temelsiz" olduğu yönünde karar verilemeyeceğini söyler (bölüm 4.6.4).

Uyum derecesi: A – Standartlara tam uyum

Analiz: Bütün başvuru sahiplerine, iddialarını BMMYK Ankara Bürosu statü belirleme görevlilerine sunma hakkı verilmektedir. İddiaların "açıkça temelsiz" olduğu kararının da mülakata dayanarak verildiği görülmektedir.

Tavsiyeler: Uyum devam etmelidir.

BMMYK Ankara Bürosu Yorumları: Bireysel iddiaları ve/veya korunma kaygılarının yeterli bir biçimde ele alınmasını sağlamak için eşlerin iddiaları da ayrı mülakatlarla değerlendirilmektedir.

5. MSB Mülakatı sırasındaki davranışlar

Standartlar statü belirleme görevlilerinin MSB mülakatını "güven ve saygı" ortamı içinde gerçekleştirmelerini ister (bölüm 4.3.5). Ayrıca giriş niteliğindeki konuların (MSB Mülakat prosedürü, gizlilik, müvekkilin gerçeği söyleme ve işbirliği içinde olması mecburiyeti ve başvuru sahibinin girişte yorum yapma ve soru sorma hakkı) sistematik olarak mülakatın başlangıcında açıklanmasını önerir (bölüm 4.3.5). Mülakatı yapan görevliler açık uçlu sorular sormalı ve gereksiz yere söz kesmemelidir (bölüm 4.3.6). *Standartlar* ayrıca başvuru sahibine ifadesinde herhangi bir açığı ya da tutarsızlığı açıklama konusunda fırsat tanınmasını

gerektirir. Dahası, eğer başvuru sahibinin ifadesindeki herhangi bir açığı açıklamasına izin verilmezse, bu bilgi güvenilirlik konusunda olumsuz bir karara ulaşmakta kullanılamaz (bölüm 4.3.6).

BMMYK görevlileri MSB mülakatı süresince, sorulan sorular ve verilen cevapları da içeren, “detaylı bir transkripsiyon” kaydetmek zorundadır(bölüm 4.3.8). Mülakatın sonunda mülakatı yapan kişi başvuru sahibine sormak ya da ilave etmek istediği bir şey olup olmadığını sormalı, korunmayla ilgili meseleleri sorgulamalı ve ifadelerindeki en önemli noktaları ya da net olmayan noktaları transkripsiyondan tekrar okumalıdır (bölüm 4.3.11). Mülakatı yapan kişi başvuru sahibini, kararın nasıl ve ne zaman verileceği, ayrıca olumlu ya da olumsuz bir kararın doğuracağı sonuçlar da dahil olmak üzere, prosedürün sonraki adımları konusunda bilgilendirmelidir (bölüm 4.3.11).

Uyum derecesi: B – Standartlara Kısmi Uyum

Analiz: Çoğu BMMYK Ankara statü belirleme görevlisi mülakatların güvenilir ve saygılı bir ortamda gerçekleşmesi için tutarlı bir çaba göstermektedir. *Standartlar*’ın uygulamaya girmesinden beri, mülakatlar esnasında takılan tavırlarda çok belirgin gelişmeler olmuştur. Fakat kayda değer bazı istisnalar vardır, bu örneklerde mülakatlar saldırgan, küçük düşürücü, kültürel ya da başka şekillerde uygunsuz soru sorma tekniklerine başvurulmuş ve başvuru sahibinde utanç, korku ve kafa karışıklığı gibi hislere sebep olunmuştur. Ayrıca bu gibi durumlar neredeyse hemen her defasında yanlış anlaşılmalara, ek mülakat ihtiyacına ya da temyizlere yol açmıştır.

Bundan başka, mülakatın ilk kısmında giriş niteliğindeki mevzular tutarlı bir şekilde anlatılmamakta, bazen de hiç anlatılmamaktadır. Statü belirleme görevlileri, başvuru sahibinin mülakat esnasında herhangi bir açığını ya da tutarsızlığını netleştirmesine ya da açıklamasına genellikle hak tanımaktadır, fakat bu da her zaman olmamaktadır. Örneğin bazı değerlendirme formlarında mülakat esnasında açığa kavuşturulmayan bazı noktaların inanılabilirlik konusunda olumsuz bulgulara sebep olduğu görülmüştür.

BMMYK statü belirleme görevlileri MSB mülakatı esnasında “detaylı transkripsiyon”ları kendileri hazırlamak durumundadır, fakat mülakatı ve transkripsiyon yazma işlemlerini, genellikle tercüman eşliğinde, aynı anda yapmaları gerektiğinden bütün soru ve cevaplar verimli bir şekilde kaydedilememektedir. Dahası, bazen statü belirleme görevlileri transkripsiyonu İngilizce yazmakta fakat mülakatı Türkçe gerçekleştirmektedir, bu da yazımdaki hata payını yükseltmektedir. Mülakat sonunda statü belirleme görevlileri başvuru

sahibine başka eklemek istedikleri bir şey olup olmadığını genellikle sorar fakat bu da her mülakatta görülmemektedir. Ayrıca korumayla ilgili konuları da genellikle soruşturmaktadırlar, fakat travma ve işkence mağdurlarının belirlenemediği durumlar da olmaktadır. Mülakatı yapanlar MSB sürecinde sonraki adımları da hep tutarsız bir şekilde açıklamakta ve başvuru sahibine kararın ne zaman verilebileceği konusunda neredeyse hiçbir zaman açıklama yapmamaktadırlar. Kararın ne zaman çıkacağı konusunda hiçbir bilgiye sahip olmamak, bekleme sürecinde sosyal desteğin eksikliğiyle birleşince, birçok başvuru sahibi ciddi endişe hissetmekte ve depresyona sürüklenmekte, bazıları da kendilerini yasadışı yollardan Avrupa'ya seyahat etmek zorunda hissetmekte, kendilerinin ve beraberlerinde ailelerinin başına gelebilecek tehlikeleri göze almaktadır.

Tavsiyeler: MSB mülakatları esnasında sığınmacılara karşı tutumu ve verilen bilgileri standartlaştırmak amacıyla statü belirleme görevlilerinin güncelleştirilmiş eğitimden geçmesi gerekmektedir. Bu eğitimler travma ve işkence mağdurlarının teşhisi ve sorgulama tekniklerine yoğunlaşmalıdır. Mülakat sonunda başvuru sahibinin konuşabilmesi için gerçekçi bir süre tanınmalıdır (Aşağıda Madde 9'da bu sürelerle ilgili daha detaylı bir açıklama bulunmaktadır). Statü belirleme görevlileri mülakat transkripsiyonlarını kendileri hazırlamak durumunda bırakılmamalıdır. Bunun yerine, mülakatlar ya ses bandına kaydedilmeli ya da transkripsiyon üçüncü bir kişi tarafından hazırlanmalıdır. Başvuru sahipleri ve temsilcileri kayıt ve transkripsiyonlara tam erişime sahip olmalıdır.

BMMYK BO Ankara Açıklamaları: BMMYK sorgulama teknikleri ile travma ve işkence mağduru kişilerin nasıl belirleneceği konusunda tüm birimlerdeki ana personele eğitim verilmesi için Türkiye İnsan Hakları Vakfı ile anlaşmıştır. Mülakatların sesli olarak kayıt altına alınması ya da resmi tutanağın 3. bir kişi tarafından tutulması gerektiği konusunda hemfikiriz. Görüşmeyi yapan statü belirleme görevlisinin aynı zamanda tutanak da tutmasının görüşmenin kalitesini olumsuz etkilediği konusunda BMMYK Türkiye görevlileri kişisel olarak hemfikir olsalar da, bu konu genel merkezdeki yetkililerin kararlaştırabilecekleri bir meseledir. Prensipite, başvuru sahipleri ve temsilcilerinin görüşme kaydı veya tutanağının tamamını görmeye hakları olduğu konusunda hemfikiriz, ancak, bugüne kadar, MSB prosedürü uygulayan bürolar tutanakların paylaşılmasını engelleyen 2002 Gizlilik Nota'sı ile bağlanmışlardır. Kaynakların ve kapasitenin elverdiği ölçüde, görüşmenin sonunda başvuru sahibine ne zaman yanıt alabileceğiyle ilgili gerçekçi bir bilgi vermek gerektiğine katılmaktayız.

6. Hassas Grupta olan Başvuru Sahiplerinin Hakları

Standartlar'da özel ihtiyaçları ya da hassasiyetleri olan mültecilerin kayıt esnasında bir an önce belirlenmesi gerektiği önerilmiştir. *Standartlar* başlıca özel ihtiyaç kategorileri olarak şunları belirlemiştir (bölüm 3.4.1 ve 4.6.3):

- Koruma amaçlı müdahaleye açıkça ihtiyaç duyan kişiler (örneğin acilen sınırdışı, keyfi tutuklama ya da gözaltına alınma riski altında olanlar ya da ev sahibi ülke içinde başka acil koruma ihtiyaçları olanlar)
- İşkence mağdurları ve travma yaşayan kişiler
- Özel ihtiyaçları olan ya da ev sahibi ülkede risk altında bulunan kadınlar
- Bazı çocuk başvuru sahipleri (18 yaş altı) / Refakatçisi olmayan ve ailesinden ayrı kalmış çocuklar
- Ev sahibi ülkeden destek alamayan yaşlı sığınmacılar
- Gerekli desteği alamayan engelli sığınmacılar
- Acil tıbbi yardıma muhtaç sığınmacılar

Özel ihtiyaçları olan başvuru sahipleri, bekleme ve karar verme süreçlerinin kısaltılmasını gerektiren “hızlandırılmış MSB işlemi”ne tabi tutulur (bölüm 4.6.1). *Standartlar*'a göre hızlandırılmış vakalarda karar MSB mülakatından bir hafta sonra açıklanmalıdır (bölüm 4.6.5).

Çocuk başvuru sahipleri için *Standartlar* MSB'nin yaşa uygun bir yaklaşımla ve bu konuda bilgi ve tecrübe sahibi personel tarafından gerçekleştirilmesi gerektiğini söyler (bölüm 3.4.5). Dosyaları öncelikli olarak işlem görmeli ve kararlar çocuğun menfaatine olacak şekilde verilmelidir (bölüm 3.4.5). *Standartlar*'da “yaş tespitine” ilişkin kısımda bir çocuğun kimlik belgeleri yoksa belirtilen yaşın kabul edilmesi gerektiği söylenmektedir (bölüm 3.4.5). Başvuru sahibinin yetişkin olduğuna inandıracak sebepler varsa, *Standartlar* yaş tespiti için makul derecede çaba gösterilmesi gerektiğini belirtir (bölüm 3.4.5). Herhangi bir şüphe var ise çocuğun menfaatini ön planda tutacak şekilde çözüm aranmalıdır (bölüm 3.4.5).

Standartlar'a göre, zihinsel ya da fiziksel engelli başvuru sahiplerinin MSB prosedürünü anlayıp anlamadıkları tespit edilmelidir (bölüm 3.4.7). Ciddi fiziksel ya da akıl hastalığı

sahibi sığınmacılar tıbbi muayene ve tedavi görmek için gerekli kurumlara sevk edilmelidir (bölüm 3.4.8).

Uyum derecesi: B – Standartlara Kısmi Uyum

Analiz: BMMYK Ankara özel ihtiyaç sayılan vakaların hepsini değil, sadece bazılarını tespit edip tanımaktadır. İşkence ve travma mağdurlarına “hızlandırılmış MSB işlemi” genellikle sunulmamaktadır. Bazı işkence mağdurları BMMYK’ya ilk başvurularından itibaren iki sene ya da daha uzun bir süre beklemeye devam etmektedir. *Standartlar* gerektirdiği halde, işkence ve travma mağdurlarının “kayıt esnasında ya da en kısa sürede” tanınması için özel bir çaba gösterilmemektedir.

Çocuk başvuru sahiplerine tutarlı bir şekilde öncelik verilmektedir. Her vakada olmasa da, genellikle BMMYK personeli tarafından gerçekleştirilen mülakatlar başvuru sahibinin yaşını gözetken bir yaklaşımla yürütülmektedir. Yaş tespiti ise genellikle İçişleri Bakanlığı tarafından yapılmakta ve *Standartlar*’ın çok altında kalan bir tutumla gerçekleştirilmektedir.³ Fakat yaş tespiti ile ilgili belirsiz vakalarda, Türk yetkililerinin aksine karar vermesi halinde bile BMMYK Ankara Bürosu genellikle çocuğun menfaatine göre sorunu çözmektedir. Çoğu durumda BMMYK yaş tespiti işlemleri süresince Türk yetkililerine müdahalede bulunarak çocuğun haklarının en iyi şekilde gözetilmesini garantilemeye çalışmıştır. Fakat bu çabalar her defasında başarılı olmamaktadır.

Akıl sağlığı sorunu olan ya da fiziksel engelli başvuru sahipleri başvuru süreci içerisinde genellikle gerektiği kadar erken teşhis edilememektedir. Ciddi fiziksel ya da akıl sağlığı sorunları olan sığınmacılar tıbbi muayene ve tedavi görmek üzere Türkiye’de sağlık hizmeti sunan kurumlara sevk edilir. Fakat küçük yaştakilerde olduğu gibi, akıl sağlığı sorunlarından mustarip başvuru sahipleri de Türk yetkililer ile temasa geçtiğinde genellikle önemli hak ihlalleri söz konusu olmaktadır. Örneğin bir keresinde şiddetli akıl sağlığı sorunları yaşayan bir sığınmacı devlet hastanesinde tercüman olmadan değerlendirmeye alındığı için hastane kendisinde herhangi bir akıl sağlığı sorunu olmadığına karar vermiştir. Sonuçta bu başvuru sahibi gerekli sağlık hizmetlerinden faydalanamamıştır, bu yüzden şu anda kendine ve etrafındakilere zararı dokunabilir, ayrıca MSB süreci boyunca da hiçbir destek almayacaktır.

³ Örneğin çocuklar, yaş tespiti yapılmaya dek Çocuk Polisi tarafından çok kötü koşullarda gözaltında tutulur; ne tür prosedürlerden geçecekleri konusunda bilgilendirilmezler; yaş tespiti, sadece bir kemik testine dayanarak yapılır (psikolojik testlerle birlikte gerçekleştirilmez); test sonuçlarına bir “hata payı” uygulanmaz; sınırda yer alan vakalara ilişkin değerlendirmelerde çocuk lehine karara varılmaz.

Tavsiyeler: BMMYK Ankara Bürosu işkence ve travma mağdurlarının BMMYK ile iletişime geçtikleri andan itibaren teşhis edilmesini sağlayacak daha etkili mekanizmalar uygulamalıdır. BMMYK'daki personel eksikliğinin hassas durumdaki bütün sığınmacıların dosyalarının hızlandırılmasına mani olduğu açıktır. Bununla birlikte, uydu kentlerde alt yapının ve rehabilitasyon kaynaklarının yetersizliği, mülteci statüsünün belirlenmesi için geçen uzun bekleme süreçlerinde işkence ve travma mağduru sığınmacıları daha da savunmasız bir hale sokmaktadır. *Standartlar*'daki asgari koşulları karşılayabilmek için, BMMYK Ankara Bürosu işkence ve travma mağdurlarının dosyalarını hızlandırma konusunda ciddi çaba göstermelidir. Sığınma iddiasının bir kısmının devlet yetkilileri tarafından tayin edileceği durumlar söz konusu olduğunda –örneğin yaş ve zihinsel sağlık sorunu tespitinde– BMMYK (ve hYd dahil diğer STKlar) *Standartlar*'da sunulan koşullara uyulduğunu kesinleştirmek için kararlı bir şekilde müdahalede bulunmaya devam etmelidir.

BMMYK Ankara Bürosu Yorumları: BMMYK'nın politikası ve karşılama ile kayıt sırasındaki uygulaması, hassas vakaların belirlenmesi, tedavi, danışmanlık ve koruma (karar alma sürecinin hızlandırılması da dahil olmak üzere) sunulması yönündedir. Bu tür vakaları belirlemede gözlenen açıkları kapatmanın en iyi yolu eğitim (planlanmaktadır) ve kapasitenin artırılmasıdır. Her hafta birkaç hassas vaka belirlendiği, MSB yetkilisiyle fikir alışverişi sonucu bu vakalara öncelik verildiği belirtilmiştir; fakat büromuz bu vakaların tamamının işlemlerini istendiği kadar hızla yürütebilecek kapasiteye sahip değildir.

7. Reddedilme Nedenlerine Erişim

Standartlar'a göre BMMYK, mülteci statüsü için başvuruda bulunanlara, başvurularıyla ilgili olumlu ya da olumsuz kararı, yazılı olarak mektupla haber verir (bölüm 6.4). Karar bildirgesi başvuru sahibine, temyize gitmesinin uygun olup olmayacağı konusunda bilinçli bir karar vermesi için yol göstermeli ve temyiz hangi noktalar ve mevzular üzerinde durması gerektiğini ortaya koymalıdır (bölüm 6.4). Bunu gerçekleştirmek için, BMMYK ilkelerine göre BMMYK yetkililerinin standart bir mektup üzerinde kategorize edilen ret gerekçelerini işaretlemeleri gerekmektedir. *Standartlar* “İyi örnek” olarak da, BMMYK çalışanlarının seçili olan her ret gerekçesinin altına belirli bulguları ve açıklamaları dahil etmelerini gerektirir. Bu açıklamalar başvuru sahibini şu konularda bilgilendirecek kadar detaylı olmalıdır:

- Başvuru sahibinin sunduğu ve karar vericinin yetersiz olduğunu düşündüğü ya da kabul etmediği deliller ile bu delillerin reddedilme gerekçelerinin bir özeti;
- Kabul edilen olguların, başvuru sahibine mülteci statüsünün tanınmasını uygun kılmamasının nedenleri (bölüm 6.4).

Uyum derecesi: B – Standartlar ile kısmi uyum

Analiz: Ret halinde bütün başvuru sahiplerine üzerine ret gerekçelerinin işaretlendiği standart ret mektupları yollanmaktadır. Tek başına bu mektup, başvuru sahibinin temyize gidip gitmemesi veya ret sebebi olarak yazılan gerekçelere anlamlı bir şekilde karşılık verip vermemesi konusunda “bilinçli bir karar” vermesini sağlayacak kadar bilgilendirici değildir. BMMYK Ankara Bürosu Aralık 2005’te, hYd’nin, statü belirleme görevlileri tarafından hazırlanan ve ret gerekçelerini detaylandıran değerlendirme formlarını düzenli bir şekilde görmesine izin vermeye başlamıştır. Bu, prosedürel hakkaniyetin sağlanması ve *Standartlar* ile uyum açısından önemli bir gelişme sayılsa da, sadece hYd müvekkili değerlendirme formlarını görebilmektedir. Hâlbuki tüm başvuru sahiplerinin bu bilgiye erişim hakkı olmalıdır. Şunu da ilave etmek gerekir ki çocuk başvuru sahiplerine reddedilme gerekçelerinin işaret kutucuklarını içermeyen, çok farklı bir ret mektubu gönderilmektedir. *Standartlar*’da bunu mümkün kılacak herhangi bir hüküm yoktur ve çocuklar için neden bu şekilde kısıtlı bir ret mektubu hazırlandığına dair herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

Tavsiyeler: Bütün başvuru sahiplerine değerlendirme formlarının tamamının ya da detaylı bir özetinin fotokopisi sunulmalıdır. Mümkünse değerlendirme formları hem İngilizce hem de başvuru sahibinin anlayacağı bir dilde olmalıdır. Başvuru sahibi okuma yazma bilmiyorsa ya da değerlendirme formu anlayabileceği bir dilde değilse BMMYK Ankara Ofisi ret cevabı almış sığınmacının formunu okuması için ona yardımcı olacak bir tercüman sağlamalıdır. Çocuk başvuru sahiplerine de hiç olmazsa standart ret mektubu sağlanmalıdır. Mümkünse, gerekli danışmanlık hizmetinin de sağlanması koşuluyla, çocuk başvuru sahiplerinin de ret gerekçelerine erişimi olmalıdır.

BMMYK Ankara Bürosu Yorumları: Prensipte hemfikiriz; ancak büro şu an bunu gerçekleştirebilecek kapasiteye sahip değil.

8. Temyiz hakkı

BMMYK ret cevabı almış başvuru sahiplerinin tümüne temyiz hakkı tanır, fakat temyizle ilgili başka kısıtlamalar getirir. *Standartlar*’da temyiz, başvuru sahibinin iddiasını ilk

aşamada değerlendirmiş olan görevli dışında birisi tarafından yürütülmesi gerektiği söylenir (bölüm 7.1.1). Yine *Standartlar* 'a göre başvuru sahibi ilk ret mektubunu aldıktan sonraki 30 gün içinde temyiz gitmek zorundadır (bölüm 7.2). Ancak bu zaman kısıtlamaları esnek olmalıdır ve temyiz dilekçesi altı hafta içerisinde gönderildiği takdirde dosya kapatılmamalıdır (bölüm 7.2). Temyiz, genellikle yeni deliller olması ya da olgular veya yasalarda hata olması durumunda kabul edilir (bölüm 7.4). Ancak temyizden ikinci bir ret kararı çıkması halinde, ret nedenleri hakkında ilk aşamada olduğu kadar açıklama yapılmasını gerektirmez (bölüm 7.5). Temyiz aşamasında ret alan veya ilk retten sonra temyiz hakkını kullanmayan başvuru sahiplerinin dosyaları kapatılır (bölüm 9.1).

Uyum derecesi: A – *Standartlar* ile tam uyum

Analiz: BMMYK Ankara Bürosu ret cevabı almış bütün başvuru sahiplerine temyiz hakkı tanımaktadır. Gönderilen temyiz her zaman ilk aşamada karar vermiş olan görevli dışında birisi tarafından değerlendirmeye alınmaktadır. Temyiz için şart koşulan 30 günlük zaman kısıtlaması konusunda BMMYK Ankara Bürosu son derece esnek davranmaktadır ve “geç” kalmış temyiz başvurularını düzenli olarak kabul etmektedir. Temyiz hakkı kullanılmadığı takdirde başvuru sahiplerinin dosyaları kapansa da, gelecek bir zamanda temyiz veya dosyanın yeniden açılması için bir talep olduğunda çoğunlukla kabul edilmektedir.

Tavsiyeler: Uyum sürdürülmelidir.

BMMYK Ankara Bürosu Yorumları: Temyiz başvuruları ayrı bir temyiz birimi tarafından değerlendirilmektedir. Dosyalar, ayrıca tekrar açılabilmektedir; ancak bu otomatik olarak gerçekleştirilmez ve ancak kıdemli bir koruma memuru tarafından incelenir.

9. Seri bir Prosedüre Erişim Hakkı

Standartlar BMMYK ofislerinde MSB mülakatları ve karar verme süreçlerinde uygulanacak katı zaman çizelgesi konusunda kesin hükümler getirir. Başvuru sahibine kayıt tarihinden itibaren **altı ay** içinde MSB mülakatı tarihi verilmelidir (bölüm 3.5.3). Başvuru sahibi MSB mülakatı sonunda kararın verileceği olası tarih konusunda bilgilendirilmelidir (bölüm 4.3.11). *Standartlar* kararın MSB mülakatından sonra **bir ay** içinde, dosya karışık ise **iki ay** içinde çıkmasını gerekli kılar (bölüm 4.5). Eğer belirtilen süre zarfında karar verilemezse, bir aylık bir uzatma süresi mümkündür (bölüm 4.5). Kararda böyle bir gecikme olacaksa, zahmeti en aza indirmek için BMMYK'nın başvuru sahibine bunu haber vermesi gerekir. Temyiz

başvurularının karara bağlanması konusunda da belirli zaman çizelgeleri oluşturulmalıdır. Temyiz başvuruları da seri bir şekilde kararlaştırılmalıdır (bölüm 7.5).

Uyum derecesi: C – Standartlar ile uyumsuz

Analiz: Başvuru sahipleri BMMYK Ankara Bürosundan karar çıkması için o kadar uzun süre beklemektedir ki bu koşullar *Standartlar* 'la tamamen uyumsuzdur. Öncelikle başvuru sahiplerinin kayıt olması belirli bir zaman almaktadır, çünkü kayıt için Ankara'ya seyahat etmeleri ve bundan önce de randevu almaları gerekmektedir. Kayıttan sonra başvuru sahipleri MSB mülakatı tarihine kadar **bir yıl** bekleyebilmektedir. Dosyası hızlandırılmış olmayanlar kararların çıkması için MSB mülakatından sonra **sekiz ay**, hatta **iki yıl ya da daha uzun bir süre** beklemeyi göze alabilir. Başvuru sahipleri ne zaman cevap alacaklarına dair nadiren bilgilendirilir. Başvuru sahipleri, kararların gecikeceğinden hiçbir zaman haberdar edilmez.

Başvuru sahipleri başvurularının sonuçlarını öğrenmek için BMMYK'yı aradıklarında telefonların düzenli olarak meşgul çalması dışında bir cevap alamaz. Fakat dosya bilgilerine erişim konusundaki bu sıkıntıları gidermek için, BMMYK Ankara Bürosu Haziran 2007'de, başvuru sahiplerinin dosyalarının statüsü konusundaki en son gelişmeleri takip edebilecekleri bir web sitesi açmıştır (<http://results.unhcr.org.tr/>). Fakat bu web sitesi üzerinden ret cevabı aldığını öğrenen başvuru sahiplerine temyiz prosedürü ya da ret gerekçeleri konusunda herhangi bir bilgi sağlanmamaktadır. Danışmanlık konusundaki bu eksikliklerin başvuru sahipleri üzerinde olumsuz etkileri olabilir. Fakat daha olumlu bir yönden bakacak olursak, hYd, BMMYK'nın Temmuz 2007'de dava dosyalarıyla ilgili bu tip yığılmaları önlemek için iki yeni personel işe aldığı konusunda bilgilendirilmiştir.

BMMYK kararlarını bekleme süresi, Türkiye'de sığınmacı ve mültecilerin dolaşım hakkına getirilen kısıtlamalar, iş bulmadaki zorluklar ve Türk yetkilileri tarafından çok kısıtlı sosyal hizmetler sunulması gerçeği ile birleşince çok büyük duygusal sıkıntılara yol açmakta, bazen de çok ciddi psikolojik yan etkiler doğurmaktadır.

Tavsiyeler: BMMYK Ankara Bürosu bunları düzeltme girişimlerini ve genel kaynak yetersizliğini açıkça dile getirirse de, bekleme sürelerinin aşırı derecede uzun olması sorunu mümkün mertebe çözümlenmelidir. Bizler bu bekleme sürelerinin ciddi bir şekilde azaltılabileceğinden ümitliyiz ve başvuru sahiplerinin kayıt anından MSB mülakatına kadar en fazla altı ay, karar için de en fazla üç ay bekletilmesini önermekteyiz. Kararın gecikeceği

durumlarda bile başvuru sahiplerine kararın verilmesiyle ilgili gerçekçi bir zaman tahmini sunulmalıdır. Bu, BMMYK, hYd ve diğer kurumların sığınmacılara dava kararlarının çıkmasının ne kadar süreceği konusunda sunduğu danışmanlık hizmeti saatlerinden de tasarruf etmelerini sağlayacaktır.

BMMYK Ankara Bürosu Yorumları: Tespitler doğrudur. Kısa süre önce BM Gönüllü çalışanlarından üç kişi işe alınmış ve menşei ülke araştırması ile hukuki analiz için geçici destek sağlanmıştır. Sürecin her aşamasında birikmiş olan dosyaların sayısı 31 Aralık'ta 3555 iken, bu sayı, bu satırların yazıldığı tarihte 3036'ya indirilmiştir. Bu azalma, geçtiğimiz yıl içinde Iraklı sığınmacıların sayısındaki ciddi artışla birlikte yeni dosya sayısındaki çoğalma göz önüne alındığında, çok ciddi bir azalmadır. Birikmiş dosya sayısındaki azalmanın devam edeceğini umuyoruz

BMMYK, sığınmacı ve mültecilerin uydu kentlerde kayıt yapmalarının onlar açısından makul olmayan bir külfet olduğunun farkında olup bu konuyu yetkililerle görüşmüştür. Ancak, herhangi bir alternatifin bulunmadığı mevcut durumda, BMMYK bürosu, 26 kente dağılmış bir dosya yükünü yönetmekteki pratik zorlukları aşmaya çalışırken; sığınmacılara Türkiye'deki ilgili mevzuata uymalarını tavsiye etmelidir.